

3. Кравець Н.П. Сторітеллінг як технологія творчого розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках літератури в умовах спеціального та інклюзивного навчання. *Topical issues of pedagogy* : Collective monograph. Edizioni Magi, Roma, Italy, 2019. PP. 80-102.

4. Купченко, В. Ю. Творчість—шлях до успіху (ігрові та нестандартні завдання на уроках української мови та літератури) : методичний посібник. Полтава : 2023. 69 с. URL: <https://ed.poipro.pl.ua/handle/022518134/1236>

5. Овчаренко І. Психологічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі. Таврійський вісник освіти. 2017. № 1 (57). С. 249–254.

6. Пахомова Н.Г. Спеціальна психологія : навч. посіб. для студентів спец. 6.010105 «Корекц. Освіта», 016 – «Спец. Освіта» / Пахомова Наталія Георгіївна, Кононова Марина Миколаївна ; М-во освіти і науки України, Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Вид. 2-ге, випр. Полтава : АСМІ, 2016. 359 с.

Поліна ЗАВАЛЬНА

магістрантка спеціальності 016
Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **О. В. КОЛИШКІН**,
канд. пед. наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

У статті розкрито особливості процесу розвитку пізнавальної активності дітей із затримкою психічного розвитку в умовах сучасного закладу освіти. Наголошується, що зазначені особливості полягають у систематичному і цілеспрямованому застосуванні інноваційних форм та методів навчання, зокрема таких як дидактичні ігри, з урахуванням їх індивідуальних психологічних особливостей. Використання гри, ігрових ситуацій є продуктивним засобом розвитку дитини із затримкою психічного розвитку, корекції її пізнавальної, емоційно-вольової, мотиваційної сфер і визначає способи орієнтування молодшого школяра при вирішенні виникаючих життєвих завдань.

Ключові слова: формування, пізнавальна активність, молодші школяри, затримка психічного розвитку, дистанційне навчання.

Zavalna P. Features of the cognitive activity development process of children with mental delayed development in the conditions of a modern educational institution

The article reveals the peculiarities of the process of development of cognitive activity of children with mental retardation in the conditions of a modern educational institution. It is emphasized that the specified features consist in the systematic and purposeful application of innovative forms and methods of learning, in particular such as didactic games, taking into account their individual psychological characteristics. The use of games and game situations is a productive means of development of a child with delayed mental development, correction of his cognitive, emotional-volitional,

motivational spheres and determines the ways of orienting a younger schoolboy when solving emerging life tasks.

Key words: formation, cognitive activity, younger schoolchildren, mental retardation, distance learning.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства наука та техніка не залишаються сталими – вони весь час розвиваються та змінюються. В останні декілька десятиліть цей розвиток став інтенсивнішим. У зв'язку з цим, вимоги до освіти підростаючого покоління підвищуються. У цьому контексті особливого значення набуває відповідне удосконалення змісту спеціальної освіти та методик навчання таких дітей, в тому числі й із затримкою психічного розвитку.

Вивчення та узагальнення результатів наукових досліджень з проблеми затримки психічного розвитку (ЗПР) у дітей, яку визначають як пограничний стан між нормою і патологією розвитку, що має тимчасовий характер відставання, відповідно до темпів біологічного дозрівання, свідчить, що у її вирішенні досягнуто значних успіхів: визначено етіологію, розроблено класифікації та типологію даного порушення розвитку, ґрунтовно досліджено пізнавальну, емоційно-вольову сфери та мовленнєву діяльність дітей із ЗПР.

Актуальність. В умовах глобальних соціально-економічних перетворень сучасного суспільства формування активної особистості є актуальним завданням, оскільки акцентує увагу на підготовку дітей не тільки до соціальної адаптації, а й до активного засвоєння і перетворення ситуації соціальних змін.

Теоретичні аспекти проблеми виховання та навчання дітей із ЗПР є предметом дослідження багатьох вчених (О. Завальнюк, В. Засенко, А. Колупаєва, О. Корнева, Н. Кравець, Т. Лещинська, С. Максименко, В. Радіонова, О. Хохліна, Л. Шипіцина та ін.). Загальні питання проблеми навчання та виховання досліджуваної категорії осіб представлені в роботах А. Висоцької, О. Коган, Н. Макаручук, Л. Позднякової. У працях цих вчених теоретично і практично доведено, що посилена увага до виховання та навчання дітей із ЗПР є необхідною умовою соціального оздоровлення суспільства [1; 3].

Утруднення виховання та навчання осіб із затримкою психічного розвитку пов'язані передусім з невизначеністю спеціальних корегуючих впливів на таких дітей, відсутністю в них навичок міжособистісного спілкування з однолітками з нормою розвитку, несформованістю

потреби в такому спілкуванні, неадекватною самооцінкою, незрозумінням свого особистого «Я», негативним сприйняттям інших людей і своєрідними особливостями розвитку психіки. Тому спрямовувати процес становлення особистості, її відповідальності перед суспільством – одне з найважливіших завдань сучасної спеціальної освіти.

Мета статті – розкрити особливості процесу розвитку пізнавальної активності дітей із затримкою психічного розвитку в умовах сучасного закладу освіти.

Виклад основного матеріалу. В сучасному освітньому просторі процес виховання та навчання дітей із затримкою психічного розвитку розглядається як важлива складова їх успішної соціалізації, розв'язання якої є найважливішим чинником оптимального розвитку окремої особистості й суспільства в цілому. Соціально прийнятна соціалізація надає можливість людині повноцінно існувати в сучасному світі. Теоретично і практично доведено, що посилена увага до виховання та навчання дітей із ЗПР є необхідною умовою соціального оздоровлення суспільства.

Діти із затримкою психічного розвитку становлять найчисленнішу групу серед тих, які потребують спеціальної допомоги у процесі навчання та соціально-трудової адаптації. Вони значною мірою визначають контингент учнів, особливо початкової школи, які стійко не встигають. Тому своєчасна корекція цієї специфіки в розвитку дітей є водночас і розв'язанням проблеми шкільного невстигання та правопорушень учнів. Саме тому налагодження системи допомоги дітям із затримкою психічного розвитку набуває важливого суспільного значення.

Психіка дітей із ЗПР підкоряється загальним закономірностям розвитку людини, формування якої відбувається в різноманітних формах діяльності і соціальних відносин. В процесі розвитку, засвоєння якісних знань, умінь і навичок, залежить від пізнавальних психофізичних можливостей дитини й зумовлені їх віковими особливостями: рівнем розвитку інтересів та прагнень, здатності орієнтуватися в суспільному, просторовому та предметному оточенні [2; 5].

Сучасні знання про ЗПР дають змогу розглядати її як межовий стан психічного розвитку. Йому властиві розлади інтелектуальної та емоційно-вольової сфери. Пізніше, якщо дитина не отримує своєчасної допомоги, у неї під впливом невдач у навчанні, спілкуванні з однолітками та дорослими виникають і негативні зміни особистості. Тому оптимальний рівень загальноосвітньої підготовки дітей з ЗПР має

забезпечуватися шляхом засвоєння змісту освітніх галузей у поєднанні з проведенням корекційно-розвиткової роботи.

Сучасний етап розвитку корекційної педагогіки відзначається постановкою освітніх проблем значно вищого рівня і передбачає дослідно-експериментальну роботу, пов'язану з адекватним засвоєнням учнями із ЗПР навчального матеріалу (корегуванням і подальшим його опануванням).

Пізнавальна діяльність дітей із ЗПР на всіх етапах процесу навчання (сприймання навчального матеріалу, його засвоєння та застосування набутих знань на практиці) характеризується певною своєрідністю. Під час сприймання навчального матеріалу у дітей даної категорії відбувається уповільнений темп його засвоєння, що спричинює фрагментарний, неповний обсяг накопичення знань, внаслідок чого утворюється обмежений досвід щодо змісту й обсягу матеріалу та накопичення неповних безпосередніх вражень про предмети і явища навколишньої дійсності. Зменшена можливість та неповноцінність отриманих уявлень, що формуються на звуженій чуттєвій основі, потребують корекції, посиленого розвитку і спеціальної організації навчальної діяльності дітей із ЗПР з урахуванням їх психофізичних особливостей [4].

Важливу роль в процесі формування пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку в умовах сучасного закладу освіти відіграє наявність пізнавального інтересу у даних учнів. Серед умов, які сприяють виникненню пізнавального інтересу до занять у дітей означеної нозології, виділяють:

- створення особливої емоційної атмосфери, яка спонукає дітей до активної діяльності;
- дотримання принципу від простого до складного (поступове ускладнення, поетапне формування понять);
- узгодженість дій, загальних вимог і рекомендацій;
- вміння відшукувати у досвіді дітей необхідних знань та їх використання при засвоєнні нового матеріалу;
- стимулювання фантазії дітей, формування уміння встановлювати асоціативні зв'язки;
- формування в процесі навчання системи прийомів мислення, загальних способів розумових дій (уміння аналізувати, порівнювати, ставити пізнавальні питання, виділяти істотне тощо) [5].

У дітей із затримкою психічного розвитку спостерігається низький (у порівнянні з однолітками, що нормально розвиваються) рівень розвитку сприйняття, недостатньо сформовані і просторові уявлення. Найбільш характерними особливостями уваги дітей із ЗПР є її нестійкість, часте відволікання, низька концентрація, труднощі переключення, малий обсяг, слабкий розподіл. Нестійкість уваги і зниження працездатності у дітей даної категорії мають індивідуальні форми прояву.

Ще однією характерною ознакою затримки психічного розвитку є відхилення в розвитку пам'яті. Пам'ять дітей із ЗПР характеризується особливостями, які знаходяться в певній залежності від порушень уваги і сприйняття. Основними показниками пам'яті дітей із ЗПР є: зниження продуктивності запам'ятовування і його нестійкість; переважання процесів збереження мимовільної пам'яті в порівнянні з довільним; помітне переважання наочної пам'яті над словесною; низький рівень самоконтролю в процесі заучування і відтворення, невміння організувати свою роботу [3].

З огляду на всі ці особливості пізнавальної діяльності цієї категорії учнів, у спеціальній методичній літературі висвітлюються шляхи оптимізації освітнього процесу на основі використання дидактичних ігор [1].

Усі дослідники відзначають не тільки навчальну, а й у більшій мірі корекційно-розвиваючу функцію дидактичної гри. В спеціальній дидактиці і методиці викладання окремих навчальних дисциплін однозначно визначається, що використання гри, ігрових ситуацій є продуктивним засобом розвитку дитини із затримкою психічного розвитку, корекції її пізнавальної, емоційно-вольової, мотиваційної сфер. Гра є потужним виховним засобом, що природно тренує усі сторони особистості дитини та зменшує її недоліки. В процесі гри дитина із затримкою психічного розвитку здатна виконати такий обсяг роботи, який їй зовсім недоступний у звичайній ситуації [4].

В ході здійсненого аналізу виявлено, що у дітей із ЗПР спостерігається уповільнений темп дозрівання пізнавальної, емоційно-вольової сфери і інтелектуальна недостатність. Відставання психічного розвитку дітей означеної нозології проявляється і в особистісних недоліках, що виявляється в особливостях поведінки, інтересів, стосунків із однолітками та дорослими.

Висновки. Таким чином, особливості процесу розвитку пізнавальної активності дітей із затримкою психічного розвитку в умовах сучасного

закладу освіти полягають у систематичному і цілеспрямованому застосуванні інноваційних форм та методів навчання, зокрема таких як дидактичні ігри, з урахуванням їх індивідуальних психологічних особливостей. Використання гри, ігрових ситуацій є продуктивним засобом розвитку дитини із затримкою психічного розвитку, корекції її пізнавальної, емоційно-вольової, мотиваційної сфер і визначає способи орієнтування молодшого школяра при вирішенні виникаючих життєвих завдань.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні сучасних підходів до процесу розвитку пізнавальної активності дітей із затримкою психічного розвитку в умовах освітнього закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
2. Колишкін О. В. Корекційна освіта: вступ до спеціальності : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2013. 392 с.
3. Пахомова Н. Г., Кононова М. М. Спеціальна психологія : навч. посіб. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : АСМІ, 2015. 359 с.
4. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підруч. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. Ч. I. 238 с.
5. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами : метод. посіб. / під заг. ред. Н. З. Софій. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 66 с.

Ірина КОЧУР

студентка 5 курсу
спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Ю. М. КОСЕНКО**,
канд. пед. наук, доцент

СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З РАС РАНЬОГО ВІКУ

У статті розглянуто роль сенсорного виховання для дітей з РАС раннього віку. Надані способи й рекомендації розвитку сенсорики. Розглянуті способи роботи з дітьми під час розвитку сенсорики.

Ключові слова: сенсорний розвиток, виховання, діти раннього віку, розлади аутистичного спектру (РАС).